

RAADIO JA TELEVISIOON

SPORDIREPORTAAŽ RAADIOS JA TELEVISIOONIS.

T. Uba,

kaugõppe diplomand.

PISUT AJALOOST.

Esimene katse kasutada ringhaalingut spordiinformatsiooni edasiandmisel tehti eelmise sajandi lõpul. Seda küll mitte raadioreportaaži või -informatsiooni vormis tänapäeva mõttes, vaid raadiotelegraafi teel. Viidates andmetele teosest "Savremena sredstva informacije" (Beograd 1960) peab meie raadioajakirjanduse ajalooaurija Vello Lään pioneeriks raadiotelegraafi teel spordisõnumite edasiandmisel Dublini ajalehte "Daily Express".¹ Nimelt soovis ajaleht esimesena teatada 1898. aasta Kingstoni regati tulemustest. Iirlased kutsusid endale appi Marconi. Reportaažid tekitasid sensatsiooni oma operatiivsusega.

Esimene tõeline raadioreportaaž toimus 1921. a stal New Jersey's (USA). Poksimatšilt Dempsey-Carpentier tegi ülekande Andrew White. .

Reportaaž Dempsey'-Carpentier' matšist polnud mitte üksnes esimeseks spordireportaažiks ringhaalingu ajaloos.

¹ V. Lään, Spordireportaaži sünnist meil ja mujal, "Kehakultuur" 1966, nr. 1, lk. 13.

Esmakordselt pandi üles 100 valjuhääldajat teatrites ja suurtes hallides - ringhääling tegi nii endale ka reklaami.

Esimene spordireportaaž Euroopas läks eetrisse mais 1923. aastal (jällegi poksist), tänapäeval suure populaarsuse võitnud jalgpallireportaaži sünnidaatumika on aga 3. oktoober 1926. aastal, mil tšehhi kommentaator Jozef Laufer jutustas kuulajatele Kesk - Euroopa karikamatšist² Budapesti MTK ja Praha "Slavia" vahel.

Nõukogude Liidu esimese jalgpallireportaaži au kuulub veel praegu tegutsevale kommentaatorile Vadim Sinjavskile, kes 26. mail 1929. aastal andis raadioreportaaži³ Moskva ja Ukraina jalgpallurite matšilt.

Suure Isamaasõja ajal töötab V. Sinjavski rindekorrespondendina, informeerides raadio kaudu esimesena Moskvat võidust Stalingradi all ja Sevastopoli kangelaslikust kaitsmisest.

Veel enne Suure Isamaasõja võidukat lõppu kutsuti V. Sinjavaki Moskvasse, kus ta 1944. aastal kommenteeris karikavõistluste poolfinaali ja finaalmängu ZDKA ja Leningradi "Zenit" vahel.

Regulaarseid raadiosaateid Eestis alustati 1926. aastal. Üldises saatekavas ei pööratud spordile esialgu suurt tähelepanu. Rekordiliseks spordisaadete saataks oli

² Sealsamas (andmed "Vysilame do eteru", Praha 1963 järgi).

³ A. Kiknadze, Ühe kirjutamata raamatu lehekülgi, "Spordileht" 1966, nr. 958.

1930, mil spordisaadete kogumaht oli 13 tundi 30 minutit.⁴

Spordireporteritena kataetasid ajakirjanikud Ernst Joll ja Oskar Lõvi, raadiomehed Aleksander Illi, Ago Kask, Vardo Holm, isegi kirjanik Paul Viiding, samuti esinesid kommentaatoritena sporditegelased Arved Ojari, Johannes Pillikese jt. Eesti nimekaim raadiomees Felix Moor oli ühtlasi esimeseks spordireporteriks. Tema debüüt spordireporterina toimus 1930. aastal Tallinnas peetud kergejõustiku kolmikkoosseiside Eesti - Läti - Poola ajal. Spetsialistidena assisteerisid talle Aleksander Antson ja Ernst Idla. Kõik esimesed spordisaated läksid eetrisse otseülekannetena. Alles 1936. aasta mais jõuti niikaugemale, et heliplaadistati Eesti - Läti jalgpallivõistlus.

Esimene Eesti raadioreporter olümpiamängudel oli O. Lõvi. 1936. aasta Berliini olümpiamängudelt andis ta edasi heliplaadistatult 14 veerandtunnilist reportaazi. Tolle aja kohta rekordiline kiirus informatsiooni saamisel Eestisse oli Kristjan Palusalu olümpiavõitjaks tulekul. Kell 20.40 oli eestlane kuulutatud olümpiavõitjaks Deutschlandhalles, kell 20.45 andis O. Lõvi sõnumi telefoni teel üle ja kell 20.50 läkitas Tallinna raadiojaam rõõmusõnumi eetilasse.

Viimastel aastatel on Eesti Raadio spordisaadete toimetuse töömaht tunduvalt kasvanud, ulatudes ligi 200 tunnini.

⁴ V. Lään, Spordireportaazi sünnist meil ja mujal, "Kehakultuur" 1966, nr. 1, lk. 13.

Televisioonis tehti esimene spordireportaaž Ameerika Ühendriikides juba enne Teist maailmasõda.

Esimeseks teadaolevaks spordisaateks Nõukogude televisioonis oli ülekanne male maailmameistrivõistlustelt M. Botvinniku ja V. Smõslovi vahel 10. aprillil 1954. aastal. Välisülekandeid alustati 4. septembril 1955. aastal, mil Moskva hipodroomil peeti rahvusvahelised ratsaspordivõistlused.

Eesti Televisioonis on spordisaadete alguseks 7. august 1955.⁵ Siis läks Tallinna Televisioonistuudio "firmamärgi" all eetrisse esimene sporditeemaatiline saade. Studios esinenud sportlaste ja spordijuhtide hulgas oli juhtiv osa spordiliidu tolleaegsel aseesimehel A. Vaiksaarel. Järgmisteks spordisaadeteks olid võimlejademonstratsioon-esinemised (11.9.1955) ja suurmeister P. Kere se muljeid Götteborgi maleturniirilt (9.10.1955).

Esimene otseülekanne võistlustelt toimus Eesti Televisiooni ajaloos 1. mail 1957. aastal. Siis kanti üle NSVL jalgpalli karikavõistluste mäng Tallinna "Dinamo" ja Stupino linnameeskonna vahel Kadrioru staadionilt. Reporterid olid Heino Mikkin ja Fjodor Prussakov.

2. SPORDIREPORTAAŽI ETTEVALMISTAMINE.

Reportaažiks ettevalmistamine jaguneb järgmisteks etappideks:

- a) objekti ja reportaaži teema valik;

⁵ Eesti Televisiooni spordisaadete toimetuse arhiivi järgi.

b) tutvumine reportaaži probleemistiku ja sündmustest osavõtjatega;

c) reportaaži koha valik;

d) ettevalmistuse lõppfaas.

1. Reportaaži edukus sõltub paljus sellest, kui võrd õigesti reporter valib reportaaži objekti või teema. Peab ju olema täidetud üks põhilisi reportaaži tunnustest: sellise sündmuse olemasolu, mis erutaks laia auditooriumi. Kui tähtis on sündmus, millele edaspidine reportaaž tuginneb, näitab kssvõi see, et Kesktelevisiooni peatoimetaja A. Grigorjan tunnistas avameelselt:

"Ainult üks meie saade Interviaioonile täitis 100 % oma ülesande - see oli reportaaž Juri Gagarini vastuvõtust Moskvast" (Üleliidulisel teletöötajate seminaril, 1966).

See näide pole ehk kõige parem sellepolest, et sündmus ise on äärmiselt erakordne, kuid ometi on siin palju karakterset.

Eraldi reportaažidena Eesti Raadio ja Televisiooni informataioonilistes spordisaadetes leiavad harilikult kajastamist rahvusvahelised võistlused meie vabariigis, mitmesugused matsid võimlemises, kergejõustikus, ujumises ja teistel spordialadel, pallimängud üleliidulistes meist-

6

Новости, интервью и репортажи в зарубежном радиовещании и телевидении. Москва, 1964, стр. 46.

risarjades, vabariigi meistrivõistlused väga mitmesugustel aladel jne. Reportaažide organiseerimisel ja teema valikul lähtutakse eelkõige kuulajaat-vaatajaat: milline võistlus on sel päeval kõige kaalukam, millest tahetakse enam kuulda ja näha. Praktika on näidanud, et mida paremini esineb koduvabariigi meeskond, seda enam tõuseb rahva hulgas huvi antud spordiala vastu. Näitena võitis Eesti korvpallimeeskond teise koha NSVL rahvaste IV spartakiaadil 1967.a., selle järelkajana valgustaa Eesti spordipress väga põhjalikult korvpalli 1967/68. a. talvehooajal. Eesti Raadio spordisaadete toimetuse organiseeris üle 30 reportaaži üleliiduliselt meistrisarja mängudelt ning vaatamata nende vormilisele üksluisusele ei muutunud nad pikapeale tüütavaks, vaid säilitasid huvi ja ootusmomendi turniiri lõpuni.

Reportaažide kavvalülitamisel lähtutakse ka ajalisest limiidist. Argipäevadel on Eesti Raadio spordisaadete toimetuse käsutuses 10 minutit saateaega. Sinna sisse mahub muu informatsiooni kõrval üks 4-5 minutiline reportaažilõik. Pühapäeviti, kui saateaega on 25 minutit, on harilikult saates 3, vahel isegi 5-6 reportaaži. Ajaline piiratus või piiramatus ei tohiks aga saada reportaažide tegemise kriteeriumiks: lähtuda tuleb ikkagi esmajoones sündmuse tähtsusest, kuulajaskonna huvist selle vastu, ootusmomendist.

Lisades siia ka tehnilised võimalused, sõltuvad reportaaži teema valimise tingimused praktikas kolmest komponendist:

- 1) kuulaja - vaataja huvi, ootusmoment;

- 2) ajaline limit;
- 3) tehniline teostatavus.

2. Reporterite ettevalmistuse tase on väga tähtis kogu reportaaži õnnestumisel.

Spordireporterite eelnev objektiivse informatsiooni kogumine hädavajalik. Ta peab tundma sportlasi, olema kursis nende varasemate tagajärgedega, reporteeritava spordialaga üldse. Muidugi on olukordi, kus ilma mingite eelteadmisteta reporterite poolt loodud seisukoht osutub kõige objektiivsemaks, kuid Prantsuse televisioonireporterite L. Zitroni soovitatud vorm: kindlad eelteadmised + improvisatsioon viib kindlamini headele tulemustele.

Tšehhoslovakkia spordikommentaator K. Mikiska oli kord ühe reportaaži peaaegu et ette valmis kirjutanud. Ise meenutab ta:

"Lugenud mõned fraasid, tundsin ma, kuidas kõik kirjutatud krõbiseb hirmsasti paberi järele, kui kaugel on ta elust enesest ja kui tühine kõik see on võrreldes sellega, mida ma tunnen ja näen antud momendil, mida üle elan. Peitsin teksti tasku ja hakkasin improviseerima. Sel momendil oli minus selline pinge, et sõnad nagu iseenesest hakkasid voolama ja üksteise kõrvale sobima. Sel hetkel tundsin suurt rahuldust sellisest tööst. Seepärast toetan igati seda gruppi kommentaatoreid ja reportereid, kes asuvad mikrofonide ette vaid mõnede tähelepanekute, pidepunktide, tsiitaatide ja üleminekutega."

⁷ К. Микиска, Спортивные трансляции в телевидении, Радио и Телевидение, ОМРТ, 1963, № 5, 13.

Spordireporterite ettevalmistus üheks võistluseks kestab tunde ja päevi. Eriti kehtib see kergejõustiku, ujumise, mootorispori jt. selliste alade kohta, kus on palju erinevaid võistlusviise. Kuid ka sportmängudes on ettevalmistusel oma kindel osa. Mällu on sööbinud üks J. Sparre reportaaži jäähokivõistlustelt. Moskvast mängis Kanada hokimeeskond, tulevane vastane nõukogude hokimängijatele MM - võistlustel. Televisiooniülekanne alustati 15 minutit enne mängu tegelikku algust ning koostöös operaatorite ja režissööriga näidati ekraanil suures plaanis kõiki jääl soojendust tegevaid külaliskondade mängijaid eraldi. J. Sparre tutvustas samal ajal fookuses olevat mängijat. Lihtne, kuid mõjuv võte.

Reporterite ettevalmistust võib jagada peamiselt kaheks:

- 1) pidev, üldine ettevalmistus;
- 2) otsene ettevalmistus konkreetset antud reportaažiks.

Pidev ettevalmistus on tõepoolest üldine, see on reporterite silmaringi pidev avarumine. Siia alla kuulub nii reporterite teoreetiline ettevalmistus raadio- ja televisioonižurnalistikas, kui ka väga mitmekesise faktilise materjali kogumine. Meie juhtivatel reporteritel on isiklikud kartoteegid, kuhu aastate jooksul on kogutud hulgaliselt väga mitmesugust materjali ning see on süstematiseeritud.

3. Reportaaži koha valik spordireportaaži puhul langeb enamasti ära võistluse enda kindla asukoha - staadioni, võimla, hipodroomi, ujula jne. - tõttu. Ka sellistel aladel, kus võistlus toimub pikemal distantil (jalgratta -

sõit, maratonijooks, sõudmine jne.), on reportaaži abivii-
mise peamiseks kohake ikkagi finiš. Hoopiski olulisem on
aga reporteerimise koha valik, s. t. kohta, kust reporter
saab kõige täpsema, selgema ja põhjalikuma ülevaate sünd-
musest.

Kõigile meile on tuttavad staadionidel või spordi-
hallides reporterikabinetid, mis harilikult asuvad kas tri-
büüni päris tipus või kuskil päris lae all. Sealt näha on
juba seotud teatud raskustega, rääkimata juba siis õige mee-
leolu või atmosfääri tabamisest. Kui otsereportaažide pu-
hul on taoline "õrrel kükitamine" tehniliselt lihtsalt ette
kirjutatud, siis hariliku lindistamise juures reporter-mag-
netofoniga loen kabiinist reporteerimist reporteri mugavu-
seks. Kui võimalikult palju liikuda võistluste ajal (näi-
teks kergejõustikuvõistlustel) puhkavate, soojendavate või
otse võistlustulest tulnud sportlaste hulgas ning liigse
pealetükkimiseta kasvõi lihtsalt pealt kuulata nende oma-
vahelisi mõtteavaldusi, saame sageli selle tasuks kuulda
mõnda sellist detaili, mis tõstab tunduvalt reportaaži il-
mekust ja mida ülalt kabiinist poleks iialgi tabanud. See-
pärast pean täiesti loomulikuks ja vajalikuks, et raadio-
mees astuks oma mikrofoni päris sündmuste keskele foto-
graafide ja teleoperaatorite kõrvale.

4. Viimane osa reportaažiks ettevalmistamisel on
brošüüris "Uudis, intervjuu, reportaaž välismaa raadios ja
televisioonis" pealkirjastatud päris üldsõnaliselt: repor-
taažiks ettevalmistamise lõppfaas.

Kuid selles lõigus pole antud brošüüris sõnagi rää-

gitud reporteri enda psühholoogilisest ettevalmistusest, mis omab väga suurt tähtsust. See õieti koondab endas kõik need eelnevalt loendatud ettevalmistuse elemendid. Reporter hakkab tundma, et ta on reportaaži läbiviimiseks valmis, kujutab seda endale juba suuremal või vähemal määral ette.

3. SPORDIREPORTAAŽI LÄBIVIIMINE

Välismaa spetsialistide arvate a võib reportaaži hästi läbi viia vaid kogenud reporter, kel on suur kõneosavus, käitub sündimatu ja on küllaldaselt vaimukas, omab ka laialdast ailmaringi, suurt teadmiste tagavara.⁸

Spordireportaaži põhiülesandeks on kuulajat informeerida, kuid mitte otseütleamise teel, vaid reportaažis sündmuse pingekõvera emotsionaalse vahendamise teel.

Harva juhtub, et mõni sündmus algab ja lõpeb reporteri silma ees. Just selliste hulka kuulub aga spordireportaaž, mis oma dünaamilise sündmuse terviklikkusega kuulub klassikalise "elava" reportaaži alla.⁹

Spordireportaaž raadios jaguneb:

- a) helilindistatud reportaaž;
- b) otsereportaaž.

Helilindistatud reportaaži puhul võime tegelikult rääkida sünteetilisest žanrist, sest enamasti sisaldab see kommenteeriva lõigu võistluse kohta üldse, impro-

⁸ Новости, интервью и репортажи в зарубежном радиовещании и телевидении, Москва, 1964, стр. 60.

⁹ В. Губельман, Мысли о репортаже. Радиорепортаж, Москва 1967, стр. 35.

viseeritud reportaažilõigu ja tihti ka intervjuu.

"Et olla hea spordireportaaži meister, selleks peab hästi tundma sporti, peab hästi teadma, mida spordivõistlus üldse endast kujutab. Üleüldisel spordikultuuri saajandil on see nõue mikrofoni mehe suhtes peamine. Muidugi mõista peab ta laiendama oma kirjanduslikku silmaringi, valitsema sõna ja häält, ent spordist suudab ta haaravalt vesta üksnes siis, kui ta seda tunneb." Need on Nõukogude Liidu¹⁰ teenekama spordireporter Vadim Sinjavski sõnad.

Et olla hea reporter ja luua kuulajais illusoorne pilt sündmusest, peab eelkõige olema hea jutustaja, sest spordireportaaži põhielemendiks on ikkagi jutustus.

Jutustus on reporteri enda isikupärane looming, mille ta valmistab ette või improviseerib sündmuspäeval. Praktika on näidanud, et paremaid tulemusi saavutatakse mõlema sünteesis: osa teksti on reporteri poolt varem ette valmistatud, osa luuakse kohapeal ja esitatakse võimalikult ühesuguses kõnemaneeeris. Tihti peab reporter olema lausa virtuoos. BBC spordikommentaator R. Blendingen reporteerib

Inglismaal moes olevaid koerte võidujookse kiirusega 300(!) sõna minutis.¹¹ Soome Raadio spordireporter P. Nep nen uh-

¹⁰ A. Kiknadze, Ühe kirjutamata raamatu lehekülgi, "Spordileht" 1966, nr. 958.

¹¹ P. Блендинген, Каким должен быть радиокomentатор, ÜR materjal BBC saate põhjal 1.10.1966.

kustas ise kord oma reportaažis (ja seda on tihti olnud võimalus ka oma kõrvaga kontrollida), et ta suudab reporterida 110 meetri tõkkejooksu täielikult 7. tõkkeni. See tähendab, et 10–12 sekundi jooksul on reporter võimeline andma ülevaate jooksu käigust.

Et reportaaži helilindistamise juures on reporteri käsutuses kõik raadio spetsiifilised väljendusvahendid, on tal hiljem materjali töötlemisel võimalus tõsta oma reportaaži taset kõrgemale lihtsast informatsioonist.

"Meie ajal jääb kommentaatorile väheks ainult fikseerida sündmused staadionil või poksiringis, ta peab olema professionaal selle sõna paremas mõttes, lahti mõtestama sündmuste käigu, vältimata oma kommentaarides n-ö.¹²"teravaid nurki"..."

Iga liiki spordireportaažide puhul kehtib 2 põhinõuet:

- a) faktiline täpsus;
- b) objektiivsus.

See kehtib ka helilindistatud reportaaži iga osa kohta eraldi. Kommenteerivas osas tehakse harilikult tagasipõige kogu võistluse juurde, informeeritakse kuulajat toimunust ning siis järgneb improviseeritud reportaaž võistluse kulminatsioonimomendist. Kui materjali kipub väheks jääma ja kõik faktid pole küllalt mõistetavad, lisatakse intervjuu sündmusest osavõtjaga, kes mõtestab need lahti.

Otsereportaaž on kõrgeim vorm, kus saavutatakse

ajakirjanduslik apogee - sündmusega samaaegsus. Tekib kohalviibimise efekt, raadiokuulajas tekib vahetu osavõtu tunne.

Otsereportaažide puhul spordivõistlustelt on palju probleeme, mida kõige üldisemas mõttes võiks jagada sisulisteks ja vormilisteks.

Ka otsereportaažide puhul peaks sisuks olema informatsiooni objektiivne vähendamine täpsete faktide kaudu. Kuid otseülekanded kestavad kümneid minuteid, vahel tunde, mille jooksul pidevalt midagi uut ja põnevat ei toimu. Reporteril käsutuses peab olema siis üldistavat materjali, millega n.-ö. "auke" täita. Raske on leida objektiivset vahekorda faktilise informatsiooni ja üldistava jutustuse vahel. Elukõige tuleb ikkagi lähtuda asjalikkusest, et oodatav informatsioon jõuaks kuulajani. Kergem on seda vahekorda reguleerida sportmängudes, kus on üks põhitegevus. Komplitseeritud on see küsimus aga kergejõustikuülekannete puhul, kus korraga võib toimuda huvitav jooksuala, lisaks kaks-kolm väljakuala. Meie praktikas jääb see küsimus tihti kinni kaadri taha. Suurematele võistlustele on harilikult võimalik lähendada vaid üks reporter, kes füüsiliselt ei suuda üksi toime tulla kõikide alade kommenteerimisega üheaegselt. Soome raadios praktiseeritakse kergejõustikuülekannete puhul brigadimeetodit: kaks meest on reporterid, ülejäänud abistav kaader, kes peab tabeleid. Ka tööjaotus on reporterite vahel välja kujunenud. Kui töötab paar P. Tiilikainen - P. Noponen, näeb see harilikult välja järgmiselt: P. Noponen kui suur reportaažimeister reporteerib oma tuntud kiirkõnes harilikult kõige pingelisemaid hetki, P. Tiilikainen, kelle

reporteerimismaneer on rahulik ja tasakaalukas, oskab aga loogiliselt ja arukalt fakte lahti mõtestada. Sellises improvisatsiooni, mälestuste, võrdluste, prognooside ja faktilise täpsuse sünteesis kestavad otsereportaažid 2-3, vahel isegi rohkem tunde.

Eesti Raadio spordisaadete toimetus on otsereportaažide puhul edukalt kasutanud ka ultralühilaine aparatuuri. Kergejõustikuvõistlusi kommenteerivad kaks meest statsionaarse mikrofoni kabiinist, kolmas liigub aga ULL-saatega mööda staadioni ja püüab huvitavaid momente.¹³

Otsereportaaži tegemine pakub spordireporterile endale ka kõige enam rahuldust. Ta tunnetab ise, et on samuti sündmuse keskel, et temast oleneb, kuivõrd täpselt informeeritakse kuulajaskonda sündmuse toimumise hetkel. Reporteril peab jääma igal momendil kontroll enda üle, sest iga otsereportaažis lendu lastud vääratus jõuab otsekohe kuulajani. Ja olgu see ka õige pisike, kahandab iga vääratus reportaaži autoriteeti.

Kuigi reportaaž on subjektiivne žanr, peab ta jääma rangelt objektiivseks. Eriline hädasoht on siin spordireportaažide juures, sest autoril võib olla oma lemmikmeeskond või -sportlane. Seejuures on spordivõistluse reporteerimine kiire töö; sünnib otseses improvisatsioonis kohapeal. Kogenud, professionaalne spordikommentaator tunnetab töö käigus palju võib ta reportaaž sisaldada patriotismi, kaasaelamist, sest sportlikku austust peavad pälvima kõik võistlejad. Üle-

¹³ Reportaažid kergejõustikumaavõistluselt Eesti - Läti - Leedu - Rootsi - Soome (juuni 1962).

liigset patriotismi heidetakse ette ka Üleliidulise Raadio ja Kesktelevisiooni spordireportaažidele rahvusvahelistelt kohtumistelt. Sellest kõnelevad kuulajate-vaatajate kirjad.¹⁴

Otsereportaažis tuleb arvestada:

- a) objekti iseloomu;
- b) tunnetamise viisi;
- c) fakti hindamise, üldistamise astet;¹⁵
- d) esitamise vormi.

Kuid praktikas tekib ka ridu erinevaid olukordi, kus otsereportaažiga ei saavutata kõige paremaid tulemusi. Esi- kohale kerkib kontsentreerituse probleem (aeg on kallis!). Absolutiseerides otsereportaaži osa, mängime maha raadio ja televisiooni spetsiifilised omadused materjali töödelda, In- tervisioon ja Eurovisioon on viimasel ajal hakanud isegi spordireportaaže andma mitte otsesaadetena, vaid tihendatult videomagnetofonilindilt,¹⁶ Ja kuigi otsereportaaži efektiiv- suse määrab ikkagi sündmuse iseloom, siis montaažiprotsessi- ga võidetakse tihti palju seda, mis otsereportaažis ole- s jäänud lihtsalt liigseks ballastiks.

Küsimus - kas otsereportaaž või helilindistatud re- portaaž - sõltub paljus ka vastuvõtuaaja sobivusest kuula-

14

A. Припец, Претензии к собеседнику, "Советский спорт", № 5922, 10.8.1967.

15

I. Trikkel, Raadikommunikatsiooni spetsiifika, väljen- dusvahendid ja Žanrid, Tallinn 1967, lk. 50.

16

E. Bagirovi sõnavõttust üleliidulisel televisioonitöö- tajate seminaril "Sempore 67", Tallinn 1967.

jale. Kuulaja seisukohalt sõltub see omakorda ootusemehendi suurusest ja tähtsusest. Näiteks Squaw Valley taliolümpia ajal tuli kuulata jäähokireportaaže meil varastel hommikutundidel (seoses ajavahega), hommikuti kella 5-6 ajal on Lääne-Euroopa raadiojaamad transleerinud elukutselistele poksi raskekaalu maailmameistrimatš Ameerikast jne. Nii- suguste erandlike aastaaegade puhul praktiseeritakse tihti võtet, et otsesaade lindistatakse ja antakse hiljem veel kord eetrisse lühendatud kujul üldiselt kuulataval ajal.

Eesti Raadio spordisaadete toimetuse praktikas määrab otsesaate või lindistatud reportaaži vahetõrja peamiselt võistluse tähtsus, mis tingib vastavalt kuulaja ootusmomen- dile täieliku operatiivsuse. Kui otsereportaaži pikkus on meil harilikult 15 minutit ja rohkem, siis lindistatud reportaažide puhul valitseb lühivorm, mis avaldatakse läbisegi informatsiooniga regulaarsetes spordisaadetes. Erisaadete puhul on eetrisse antud ka pikema- distatud reportaaže (näiteks 1968. a. jaanuaris NSVL meistrivõistlustelt kiiruisutamises Alma-Atast), kuid mis tänu ajavahele meie kasuks annab kuulajaile täielikult otsereportaaži operatiivsuse efekti. Pikemal lindistatud reportaažil (15-20 minutit) ongi mõtet peamiselt sel juhul, kui kuulajad pole mingi muu kanali kaudu saanud enne informatsiooni antud võistlustelt. Ootusmoment on kuulajail siin samaväärne otsereportaažiga.

Otsereportaaži vormilise külje alla kuulub rida

organisatsioonilisi tegureid, mis on vahetus seoses ülekande õnnestumisega. Need oleksid:

- a) võistluse valik otseülekandeks;
- b) otsereportaazi tehniline ettevalmistus;
- c) saateaja valik;
- d) reporterite valik.

Otseülekande õnnestumise määrab suures osas võistluse iseloom. Eesti Raadio spordisaadete toimetuse töös on palju selliseid kordaminekuid. Nimetaksin järgnevalt mõned redamad näited: kergejõustiku maavõistluste ülekanded NSVL - USA, samuti Eesti - Soome 1963. a. Tartus, iga-aastased otsereportaazid vendade Znamenskite mälestusvõistlustelt kergejõustikus, korvpallireportaazid üleliidulise meistrisarja mängudelt jne. Rida suurülekandeid on organiseeritud ka NSVL rahvaste spartakiaadilt. Nii kestis NSVL rahvaste IV spartakiaadi avamise reportaaz Moskvast 28. juulil 1962. a. Eesti Raadios ligi poolteist tundi.

Saateaja valiku õnnestumine sõltub suuresti toimetuse töötajate ettenägelikkusest ja kompetentsusest. Kui korvpalli-, jalgpalli- ja ka kergejõustikureportaazide puhul on asi lihtsam, sest harilikult kehtib siin range ajakava, siis vorkpalli, jalgrattasõidu, tõstmise, lauatenise, tennise ja teiste spordialade juures, kus võistluse kestvus ei ole ajaliselt piiratud, on õige aja valik keerulisem. Teiselt poolt piirab seda ka raadio üldine saatekava, mille raames ülekandeaja muutmine pole soovitav, ja

mis vahel isegi teostamatu. Ühest printsiibist tuleb aga seejuures rangelt kinni pidada: on olukorrad, kus peab see kõlama eetris ka võistluse lõpuni. Varasematel aastatel rikuti meil seda põhimõtet, kuid viimasel ajal on muutunud paindlikumaks. Näiteks anti "rehelise mehe" reportaažile korvpallimatšist Eesti - Gruusia rahvusvaheliselt turniirilt, mis seoses liigajaga lünga üle planeeritud saateaja rohkem kui pool tundi.

Otsereportaaži õnnestumisele ei tule kasuks aga saateaja ebaõige valik. Nii sattusid Eesti Raadio kaudu päeval otsesaated huvitavalt ujumissuurvõistlusest NSVL - SDV vaheajale, kus enamiku saateajaga täitis peetud võistluste tagajärgede ettelugemine, otsest reportaažist oli aga minimaalselt.

2. Spordireportaaži läbiviimisest televisioonis.

Kui raadioreportaaži põhielementideks on:

- a) jutustus;
- b) vestlus (intervjuu);
- c) tegelikkuse helipilt (taust),

siis televisioonis lisandub nendele väga tähtsa neljanda komponendina visuaalsus.

Liigitades spordireportaaži televisioonis neljaks põhiliigiks:

- a) filmireportaaž koos stuudios loetava tekstiga;
- b) filmireportaaž koos sünkroontekstiga;
- c) videomagnetofonilindile salvestatud repor-

taaz, kus ajalise nihkega antakse eetrisse kogu
võistlus või osa sellest;

d) otsereportaaž,

tuleb reporteril iga alaliigi juures seista probleemi ees-
milline on visuaalse pildi ja elava sõna optimaalne vahekord
televisioonireportaažis.

Tšehhoslovakkia televisioon transleeris 1960. aastal
Pariisist Euroopa jalgpalli karikavõistluste finaalmatši
Nõukogude Liit - Jugoslaavia.¹⁸ Et televisioonikommentaator
viimasel hetkel enne väljasõitu Pariisi haigestus, lei-
ti väljapääs raadioreportaaži paralleelses kasutamises te-
levisiooniülekanandes. Vaataja reageering oli enneolematult
suur ja enneolematult... negatiivne. Raadiokuulajale, kes
mängust pildilist kujutist ei saanud, oli see aga samal
ajal väga huvitav reportaaž, televisioonis sai liigne sõ-
na aga lihtsalt segavaks. Televisioonireportaažis peab re-
porter ise tunnetama oma praktiliste kogemuste varal, mil-
line peab tema reportaažis olema optimaalne sõna ja pildi
vahekord ning vastavalt sellele ka üles ehitama reportaa-
ži.¹⁹

Elav sõna televisioonireportaažis täidab veid teist-
sugust funktsiooni kui raadioreportaažis. Kui raadio on

¹⁸ К. Микиска, Спортивные трансляции в телевидении,
Радио и Телевидение, ОИРТ, 1963, № 5, стр. 12.

¹⁹ E. Bagirovi sõnavõttust üleliidulisel televisiooni-
töötajate seminaril, Tallinn 1967.

tal suur ülesanne sündmuse üldisel kirjeldamisel, siis te-
levisioonis tõuseb esikohale nähtava kommenteerimine.

A. Filmireportaaž koos stuudios loetava tekstiga on
väga levinud vorm televisioonižurnalistikas. Laialdaselt
leiab see kasutamist ka spordisaadetes, olles informatsioo-
nilise spordiringvaate peamiseks koostisosaks.

Eesti Televisioonis regulaarne spordisaade puudub. Kui-
dagi ei suudeta üldises saatekavas leida 5–10 minutilist
"auku", kuigi spordisaadete toimetus on pidevalt üritanud
saada oma regulaarset saateaega õhtuti 22–22.30 paiku. Va-
hepeal anti saateid 23.30–24.00 paiku, kuid varasema saate-
aja mittesaamisel loobuti sellest kui sportlasele selgelt
liiga hilisest saateajast. Alates 1967. aastast on spordi-
toimetusele lubatud orienteeruvalt 5 minutit igaõhtusest
"Aktuaalsest Kaamerast", kuid töö käigus seda aega tihti
kärbitakse, mis raskendab sporditoimetuse tööd. "Aktuaalse
Kaamera" spordinurga ühe reportaažkaadri harilikuks pikku-
seks on 40–50 sekundit ning laupäeval-pühapäeval läheb neid
eetrisse harilikult 3–4. Sporditoimetus jõuaks aga töötada
paremini: eraldi spordisaate korral oli rekordiks 11 repor-
taažlõiku ühes saates.

Eesti Televisiooni praeguse tehnilise baasi juures
kestab filmilindi töötlemine (ilmutamine + montaaž) kesk-
miselt 1,5 tundi. Seetõttu ei pea sporditoimetus ise või-
malikuks oma informatsiooni andmist kahes osas: kella 18-

²⁰ Eesti Televisiooni sporditoimetuse arhiivist.

19 paiku ja hilisõhtul. Samuti piirab filmireportaažide tegemist filmilimiit. Tehniliste eeskirjad: järgi on montaažis kasuliku filmi vahetegur 1:3, eriti keeruliste võtete puhul (vee all, öösel jne.) 1:4. See piirab valikuvõimalusi, mis kehtib eriti spordireportaažide puhul huvitavate kaadrite otsimisel (väravate löömine jalgpallis, rekordhüpped kergejõustikus jne.). Sporditoimetuse ise peab filmilõigu optimaalseks pikkuseks tervikliku ülevaate saamiseks võistlusest 2 - 2,5 minutit. Eriti kehtib see n.-ö. vaatealade kohta (iluuisutamine, võimlemine, suusahüpped jt.). Ka selline vahelduvate situatsioonidega ala nagu motokross kannaks huvitavat 2 - 3 minutilist süžeed.

Teksti ja pildi vahekorral on tähtis osa filmireportaaži õnnestumisel. "Televisiooni sõna" peab olema ere ja lakooniline, pilti sõnadega lihtsalt dubleerida on kategooriliselt keelatud, kommentaari pikkus sõltub kujutise sisust.²¹ Filmilõigule kommentaari koostamine on televisioonijurnalistika spetsiifiline haru, mis nõuab erilist oskust. Seejuures on kommentaatoril harilikult veel teksti kirjutamise aeg napp. Kommentaari iga sõna sõltub kaadri

pikkusest ja sisust: siin peab teksti sõnaline rütm vastama kujutise rütmile. Inglise peavad 16 mm filmi puhul tekstilise materjali maksimaalseks normiks 5 sõna ühe jala kohta.²² See on päris kiire tempo - umbes 3 sõna sekundis. Tekst peab täpselt vastama kaadrile ja samal ajal selgitama nähtavaid sündmusi, mitte aga lihtsalt ümber jutustama seda, mis niigi juba ekraanil näha on.

Informatsiooniteooria põhjal peab iga teade vastama reale nõudmistele, seega sisaldama endas teatud omadusi.

Siia kuuluksid:

- a) töepärasus;
- b) uudislikkus;
- c) informatsiooni täiuslikkus;
- d) aktuaalsus.²³

Kui esimest kolme vaadeldakse seoses konkreetse materjaliga, siis aktuaalsuse printsiip on üldist laadi. Televisioonikroonika valitsevaks elemendiks peavad saama sõrmed ja teated, mis algavad sõnaga "täna", nii nagu trüki-

22

В. Карелина, Организация работы информационной Би-Би-Си, Москва 1966, стр. 19.

23

Р. Борецкий, Телевизионная программа, Москва 1967, стр. 22.

sõnalises ajakirjanduses on "eile". Kõik, mis osutub pseudouudiseks ja on maskeeritud ebamäärase terminiga "hiljuti", peab langema kahtluse alla ja välja jääma televisiooni uudistesaadetest.²⁴

Kuid seejuures tuleb silmas pidada veel üht asjaolu: inimene on lugenud informatsiooni ajalehest, päeval kuulunud raadiot, saanud sündmusest juba teatud ettekujutuse, õhtul nähes sama aga televisioonis visuaalselt, nagu üldistab ja kinnistab materjali. Seda momenti tuleks silmas pidada ka spordiinformatsiooni puhul. Tähtsad sündmused, mis eelmisel päeval ajalisel eetrisse ei jõudnud, äratavad järgmisel päeval huvi ka vaatajais, kes tahavad üldiselt kõneaineks olevat sündmust ise näha. Seejuures pole määrav süžee enda ajaline pikkus, vaid selle tähtsus. Nii näiteks oli Prantsuse televisiooni uudistesaates vaid 27 sekundiline filmikaader T. Pressi uuest maailmarekordist kettahvites.²⁵

²⁴ Sealsamas.

²⁵ Р. Чечик; Французские информационные программы и их комментарии, Москва 1966, стр. 21.

Filmireportaaži varustamine stuudiost tekstiga on väga levinud vorm, kuid siin on rida veelgi dokumentaalsmaid võimalusi. Eesti Televisioonis pole need laialdast - praktiseerimist leidnud. Soome Televisioonis koosneb uudistesaade aga põhiliselt filmireportaažide ja raadiokanali kaudu sündmuspaigalt saadud kommentaaride sünteesist. Sama võtet kasutatakse ka BBC'is. Film saabub kohale lennukil. Kommentaar lüüakse aga kasvõi telefoni teel. ²⁶

Taolise moodusega oleks meil head efekti saavutatud näiteks NSVL rahvaste IV spartakiaadi päevil, mil Moskvast saabusid Tallinna lennukiga kuivad filmireportaažid. Otstarbekas oleks olnud tellida raadiokanal sündmuspaigal viibivale kommentaatorile, kes oleks andnud filmilõikudele juurde ülevaate kogu võistluspäevast ja kommenteerinud otsest ka konkreetset filmireportaaži. Taoliste materjalide paralleelne eetrisse andmine on laialdaselt levinud välismaa televisioonis.

Kui mõningatel juhtudel kasutada filmireportaaži puhul fotomontaaži, on meie televisiooni haardeulatuses kogu Euroopa, kus vaid viibivad Eesti spordi esindajad. Raa-

²⁶ В. Карелина, Организация работы информационной службы
Вн-Би-См, Москва 1966, стр. 4.

diokanali kaudu lindistatud informatsiooni juurde võitjate fotode, iseloomulike võistlusmomentide jne. näitamine elustaks tunduvalt stuudios loetavat informatsiooni. Huvi-
tavaid eksperimente on teinud selles osas Soome Televisioon. Üle-euroopalise autovõistluse, Monte Carlo ralli ajal 1967.a. jaanuaris helilindistati telefoni teel Monte Carlos viibiva korrespondendi ülevaade viimasel ööl toimunud etapist, sinna juurde näidati kihutavaid autosid öisel tänaval. Algul tekkis mulje, et ka visuaalne kujutis on originaalne. Pärast helilõigu lõppemist aga selgus, et uudistesaate ajaks olid televisioonikaamerad asetatud maja katusele ning näidati hilisõhtust Helsingit. Süntees oli aga õnnestunud.

Millise meisterlikkuseni võib jõuda filmitud spordi-
reportaaž televisioonis, näitasid prantsuse operaatorid oma igaõhtuste olümpiapäevikutega Grenoble'ist. Aegluubis filmitud võistlusmomendid, tähelepanu suunamine üksikutele detailidele (sportlase nägu pingutuse momendil, mäesuusatajate närveerimine enne kiirlaskumise starti jne.), andsid väga hästi edasi inimest võistluses olümpiamedalite pärast. Kahjuks näidati neid filmireportaaže meie televisioonis hilisõhtul jäähokimängude või iluuisutamise vaheaegadel. Nende reportaažide filmimine ja näitamine järgmisel päeval kõi-

ge vaadatavamal ajal õhtupoolikul oleks saanud tähelepan-
davaks spordipropaganda sammuks Eesti Televisioonis.

B. Filmireportaaž koos sünkroontekstiga.

Kui stuudiost kommenteeritav filmireportaaž kipub ik-
kagi jääma rohkem illustreeritud informatsiooniks kui dü-
naamiliseks reportaažiks, siis sünkroonkaameraga filmitud
ja samamegelselt kommenteeritud reportaaž sisaldab endas kõik
televisiooni spetsiifilised väljendusvahendid (visuaalsuse,
elava sõna, dokumentaalse helitausta) ning on seoses sel-
lega dokumentaalselt veelgi tõepärasem. Oskuslikult vali-
tud moment võistluselt võib 2-3 minutilise sünkroonrepor-
taažiga edasi anda kogu võistluse atmosfääri. Sünkroonre-
portaaž on televisiooni filmireportaaži kõrgeim vorm. Näi-
teks sünkroonkaameraga filmitud viimased minutid huvita-
vast korvpallimängust on suurepärase materjal televisioo-
nireportaažiks oma dünaamilisuse ja pingega. Pealegi on
võimalik sünkroonreportaaži monteerida. Materjali töötle-
mise protsessis see veelgi tiheneb ning omandab reportaa-
žile iseloomuliku pingekõvera. Paljuski võib sünkroonre-
portaaži televisioonis samastada helilindistatud reportaa-
žiga raadios, andes sellele juurde veel nii tähtsa visuaal-
suse. Sünkroonkaamera vaieldamatuks eeliseks on ka interv-
juu tegemine sündmuspaigal.

Sünkroonreportaažide vähesus on praegu veel piiratud tehniliste võimaluste puudulikkusest. Nii on Eesti Televisioonil kasutada vaid 2 oma meistermeeste tehtud sünkroonkaamerat, mille tehniline kvaliteet on küllaltki kõrkuv.²⁷ 1968. aasta jooksul loodetakse saada kaks Prantsuse päritoluga sünkroonkaamerat. Tehnilise baasi avardamisega on oodata Eesti Televisiooni spordisaadetes siis ka rohkemkaasaegse tasemega reportaaže. Kuigi reportaaži teostamine sünkroonkaameraga on keerulisem lihtsast filmireportaažist, on sünkroonreportaažid rahvusvahelises ulatuses võitnud suure poolehoidu.

C. Videomagnetofonilindile salvestatud reportaažil on tegelikult otseülekanne vorm, kus saadud materjal aga "konserveeritakse" ja antakse eetrisse ajalise nihkega. Otserreportaažiga võrreldes on tal kaks eelist:

a) võimalus näidata auditooriumile kõige sobival ajal;

b) valida momente võistlusest.

Videoreportaaž ei õigusta ennast aga siis, kui võistluse tähtsus tekitab vaatajas vajaduse ajakirjandusliku apogee - samaajalisuse - järele. Seepärast praktiseeritakse

²⁷ Andmed seisuga 1.5.1968.a.

koigilt suurvõistlustelt otseülekandeid, videoreportaazid kajastavad aga vähem tähtsaid võistlusi. Videoreportaazide puhul on kommenteerimine võimalik kahel viisil:

- a) kommenteerimine võistluspaigalt;
- b) hilisem salvestuse järgi kommenteerimine.

Reportaazi dünaamilise laengu seisukohalt on eelistatavam otse kommenteerimine võistluspaigalt, kus reporter käitub nagu otseülekande puhul. Seejuures peab reporter rangelt kinni pidama ajalimiidist, mille jooksul videosalvestus toimub. Korraga saab videosalvestust teha 40-45 minutit, jätkata saab alles pärast väikest vaheaega.²⁸ Praktiseeritakse ka teist moodust. Näiteks jäähokimängust võetakse videomagnetofonile igast kolmandikajast 10-15 minutit ning kogu materjal antakse eetrisse 45-50 minutilise tervikliku reportaazina. Seega on võidetud üle tunni mängu tegelikust kestvusest.

Rahvusvahelistes televisioonisüsteemides - Eurovisioonis ja Intervisioonis - kasutatakse videoülekandeid oht-rasti. Eurovisioon praktiseerib spordiülekannete näitamist

²⁸ Nii pikk on ühe videolindi ajaline kestvus (Eesti Televisiooni tehnikaosakonna andmed).

tihti aastapäeva lõpul, kus videosalvestuse abil on võimaluse korral välja jäetud pausid (poolajad jalgpallis, korvpallis, vaheajad jäähokis jne.)

Ajaline sobitamine ja võistlusmomentide valik on videosalvestamise trumbid, mis ülekande kõrgeima vormi - otseülekande samaaegsusega võistelda siiski ei suuda.

D. Otseülekanne televisioonis on oma osa spetsiaalsete väljendusevahendite kompleksse kasutamisega dokumentaalselt kõige tõepärasem reportaazivorm, seega kõige lähedasem reportaazi peamisele eesmärgile - vaataja identifitseerimisele sündmusest osavõtjaga. Ülekanded spordi - võistlustelt on üle maailma võitnud suure populaarsuse. Nii tunnistati iluuisutamise ja sportliku võimlemise maailma-meistrivõistluste ülekanded Prahast kuu kõige paremateks programmideks Inglismaa, Saksa FV ja teiste maade televisioonis.²⁹ Jalgpalli maailmameistrivõistluste otsustavaid mängu Inglismaal 1966. aasta suvel jälgis aga 100 tuhat pealtvaatajat Londoni "Wembley" staadionil pluss 250 miljonit televisioonivaatajat 23 Euroopa riigis, kuhu üle-

29

К. Микиска, Спортивные трансляции в телевидении, Радио и Телевидение, ОИРТ, 1963, № 5, стр. 9.

kanne transleeriti. Lisaks viidi videosalvestused erilen-
nukitel Põhja- ja Lõuna-Ameerikasse, Aasiasse ja Aafrikas-
se. See on televisiooni vaatamise rekord.³⁰

Otseülekanne televisioonis sünnib kommentaatori,
režissööri ja operaatori tiheda koostöö viljana. Kommen-
taator on isiksus, kes võib "päästa" ülekande, selle ära
rikkuda, saada ülekande keskpärasuse ja halluse põhjuseks.
Lähtudes oma 7-aastase töö kogemustest, võtab Tšehhoslovak-
kia televisioonimees K. Mikiska kommentaatori omadused kok-
ku järgmiselt:

- 1) sügavad kultuur-poliitilised teadmised;
- 2) kommenteeritava spordiala põhjalik tundmine;
- 3) televisioonis kommenteerimise spetsiifika val-
damine;
- 4) range objektiivsus;
- 5) sõnavara rikkus ja võime improviseerida;
- 6) leidlikkus;
- 7) emakeele laitmatu valdamine.³¹

³⁰ OIRT andmetel.

³¹ К. Микиска, Спортивные трансляции в телевидении, Радио
и Телевидение, ОИРТ, 1963, № 5, стр. 9-10.

Spordikommentaatori professionaalsus algab spordireeglite ja terminoloogia tundmisega. Sellele lisandub pidev tutvumine spetsiaalse kirjandusega, võistluste külastamised, vestlused sportlaste ja treeneritega, spordijuhtidega. Ideaalne oleks, kui kommentaator oleks vastaval spordialal olnud enne tegevsporlane.

Eesti Televisioonis ülekantavate spordialade hulk on 30 piires. Koosseisulisi reportereid on toimetuses vaid kaks. Praktiliselt on siis raske rääkida spetsialiseerumisest, kui kommenteerida tuleb väga erineva iseloomuga spordialasid - kergejõustik, jalgrattasport, mootorisport, jalgpall, korvpall, võrkpall, tennis, lauatennis, vehklemine, võimlemine, ujumine, suusatamine, uisutamine, maadlus, jooks, tõstmine jne. Seetõttu on palju kasutatud välisautoreid vastava spordiala aktivistide hulgast. Kuid seejuures ei saa toimetus unustada, et tegemist pole professionaalsete kommentaatorite, vaid kitsa spordiala spetsialistidega. Jätta niisuguse inimese õlgadele kogu mitmetunnilise ülekande raskus, käib ka väga heale spordispet-sialistile üle jõu. Ei aita siin palju ka kombinatsioon, kus venekeelne kommentaator on professionaalne televisioonimees, eestikeelne aga vastava ala spetsialist. Paljudel

juhtudel on siis soovida jättnud kommenteerija üldine kõnekultuur, tema väljenduslaad. Paremaid tulemusi annaks süntees, kus reportaaži juhib ikkagi kogenud reporter, spetsialist on talle abiks ühe või teise hinnangu andmisel.

Koosseisuliste töötajate kasutamist piiravad meil ka kehtivad honorarileeskirjad, mille järgi üldsummast on lubatud maksta koosseisulistele aga 60%. Toimetuste lõikes on need arvud kõikuvad. Nii oli Eesti Raadio sporditoimetuses koosseisuliste honorariprotsent vahepeal viidud koguni 27%. Eesti Televisiooni "Aktuaalse Kaamera" peatoimetuse protsent, kelle alla kuulub ka sporditoimetus, on tunduvalt parem - 57 % koosseisulistele, 43 % teistele.³² Taoline protsendisüsteemi rakendamine pidurdab otseselt professionaalsuse arengut ajakirjanduses ning pole kooskõlas enam tänapäevaste nõuetega. Mikrofoni ees esineja vastutus on aga suur - tihti saab ju televisioonikommentaatori hinnang ühiskondliku arvamuse aluseks.

Kirjeldav element televisioonireportaažis ja paljusõnalisus langevad paljudel juhtudel ühte. Kui raadiorepor-

³² Andmed seisuga 1.5.1968.a.

ter asendab meil nagemismeelt, siis televisiooni reporter täiendab seda, Televisiooniülekanne silmadeks on kaamerad ja need hoolitsevad selle eest, et paljusõnaline kirjeldamine arendatakse visuaalse kujutisega. Kõikjal, kus kommentaator kordab seda, mida kaamera juba niigi näitab, kutsub see vaatajas esile ebameeldiva reaktsiooni.

Ajalehe "Sovetski Sport" jalgpallikommentaator Arkadi Galinski võttis Kesktelevisiooni jalgpallireportaažide kohta sõna ajalehes "Sovetskaja Kultura".³³ Ta kirjutab:

"Olles mõned aastad tagasi komandeeringul ja peatuses hotellis, läksin õhtul halli vaatama televiisorist jalgpallimatši. Vastuvõtja ees istusid juba mõned treeningudressides noormehed ja ootasid saate algust. Kui ekraanile ilmus Moskva kujutis ja telekaamerad hakkasid näitama stadioni, luges kommentaator parajasti meeskondade koosseise. Mäng algas. Samal momendil tõusis üks noormeestest esimeses reas üles, läks televiisori juurde ja lülitas heli välja. Milles on asi, mispärast? Mulle tundus see imelikuna, kuid keegi ei protesteerinud. Varsti tabasin ka end sel-

³³ А. Галинский, Кто есть кто, "Советская культура", 20.9.1966.

lelt, et vaatan heameelega tumma ekraani.

Löödi värav.

"Kas lülitan sisse," küsis esimeses reas istuv noor-
nees.

"Pole vaja," öeldi tagantpoolt. "Hussainov lõi, kõik
on selge.""

Edasi tunnistab A. Galinski, et tollest õhtust ala-
tes vaatab ta jalgpalliülekandeid just niiviisi ...

Kasahhi ülikooli õppejõud A. Sautpajev luges ära -
ühe jalgpallimängu 90 minuti jooksul ütles kommentaator 54
korda: "Ta on kohal..." ("А он на месте...").³⁴ Reportaa-
ži tervikkikkusele ei tule kasuks ka Kesktelevisiooni prak-
tikas millegipärast levinud moodus, et üks kommentaatori-
test kommenteerib esimest, teine teist poolaega. Hoopis loo-
gilisem, lihtsam ja ka kuulatavam oleks kahe kommentaatori
ühistöö mõlema poolaja vältel. Ühine reportaaž raadios ja
televisioonis ülekannete puhul raja tagant on tingitud aga
valuutast: kanalid maksavad palju ja reportaaži kvaliteet
tuleb seetõttu tahes-tahtmata ohvriks tuua.

³⁴ А. Припец, Претензии к собеседнику, "Советский спорт",
№ 5922, 10.8.1967.

Auditooriumi ettevalmistatuse tase spordiülekan-
nete jälgimiseks on väga ebaühtlane. Loomulikult leiavad
paljud sporditegelased, - ajakirjanikud ja sportlased ise
õigusega televisioonikommentaaris neile mõndagi üleliig-
set ja soovitavad sõnalist osa vähendada miinimumini. Sa-
mal ajal ei tohi aga unustada, et suurema osa auditooriumi
moodustavad inimesed, kellele iga ülekanne on ühtla-
si ka instruktaaziks vastava spordiala kohta. See sugugi
ei vabanda aga paljude kommentaaride paljusõnalisust ja
teiselt poolt ka liigset kuivust. Näiteks G. Sarkisjantsi
reportaazid EM- ja MM-võistlustelt iluuisutamises kubise-
sid üksnes terminitest. Lakoonilisuse kõrval ei saanud vaa-
taja aga huvitavat lisamaterjali, mistõttu ülekanded muu-
tusid ukaluisteks.

Režissööri töö otseülekannete puhul spordivõist-
lustelt koosneb peamiselt kahest osast:

- a) kaamerate paigutus;
- b) kaadri valik.

Tehniliste eeskirjade järgi kulub televisiooni
ülekandeaparatuuri häälestamiseks aega 6 tundi. Kaamerate
paigutus on seejuures tähtis komponent ülekande õnnestu-
misel. Tingimata on vajalik üks peakaamera üldkaadrite

saamiseks, teisi kasutatakse aga detailide otsimiseks. Kaamerate töötamisel üksikute kaadrite valik ekraanile on režiissööritöö keerukam ja loominguilisem pool. Ülekanne peab väljendama spordivõistluse terviklikkust, samal ajal spetsiifilisi võimalusi kasutades rõhutama selle üksikuid detaile ja momente.

4. INTERVJUU SPORDIREPORTAAŽIS

Intervjuu reportaažis on informatsiooni hankimise allikas, mille oluliseks tunnuseks on tõepärasus, suur dokumentaalsus. Intervjuu kaudu me kuuleme inimeste kui sündmuste tegelaste otseseid muljeid, nende enda mõtteid antud küsimustes.

Intervjuu lülitamisel reportaaži tuleb alati lähtuda selle otstarbekusest. Intervjuu õnnestumise määrab põhiliselt kaks tegurit:

- a) intervjuueeritava valik;
- b) intervjuueerimise viis.

Intervjuueeritava valik sõltub tema eelteadmistest ja intervjuu eesmärkidest. Kui eesmärgid on eelnevalt selgeks tehtud ka intervjuueeritavale, võib ta teadlikult kaasa aidata ühtede või teiste seisukohtade väljatoomisele, mis tegelikult polegi tema mõtted.

Väga tähtis moment intervjueeritavale on see, kuidas talle lähenetakse. Esimesest küsimusest, tema poole pöördumisest oleneb tihti kõik. Päris õnnestunud taoline näide oli Soome raadio praktikas. Helsingisse saabus külas-
käigule ameerika kosmonaut John Glenn. Ja kuigi oli tegemist palju läbi elanud kosmonaudiga, kes oleks kahtlemata ka muidu rääkinud huvitavat juttu, otsustas reporter kasutada kontakti loomisel omapärast võtet. Tema esimene küsimus John Glennile vastuvõtureportaažil lennujaamas oli, et kas ta oma kosmosetiirude ajal Soomet ka märkas. Glenn naeratas selle peale, sattus lõbusasse tujju (isegi läbi mikrofoni oli seda tunda), ning vastas samas toonis, et tema tiirude ajal ümber Maa oli kõige põhjapoolsem punkt Vahemere lõunakallas, aga kui ta oleks põhja pool lennanud, oleks Soomet kindlasti märganud, Kontakt oli paugupealt leitud ning alles nüüd järgnesid reporteri hoopis asjalikumad küsimused kosmonaudi visiidi eesmärkidest, tema programmist jne.

Kui reporter esitab otsese küsimuse, peab ta jälgima reeglit, et küsimus ei tohi sisaldada informatsiooni, vaid peab selle esile kutsuma.³⁵ Mida lühem on küsimus, se-

35

Новости, интервью и репортаж в зарубежном радиовещании и телевидение, Москва, 1964, стр. 54.

da ulatuslikum ja sisukam tuleb vastus. Tuleb õppida esitama lühikesi küsimusi, mis intrigeerib inimest selgitama sündmuste olemust.

Spordireportaažis on intervjuul harilikult illustreeriv iseloom, mis täiendab juba saadud informatsiooni. Seejuures peab reporter teadma, mida ta kuulda tahab ja esitama selleks konkreetseid küsimusi. Huvitava materjali intervjuuks võib ära rikkuda aga küsimustega, mis sisaldavad juba omapoolset hinnangut ja mille tõttu intervjuueeritaval on raske välja tuua isiklikku seisukohta. Seda aga tegelikult peaks teada tahtma!

36

Näide Eesti Raadio praktikast.

Reporter: Ja nüüd veel paar küsimust, "Kalevi" korvpallimeeskonna treenerile Ilmar Kullamile. Ma usun, et kahe Tartus peetud mänguga võib igati rahule jääda. (Küsimus sisaldab reporteri-poolset hinnangut, pole neutraalne).

I. Kullam: Jah, ega ei lootnud kahte võitu.

Reporter: Kui nüüd arvestada, et kolm "Kalevi" mängijat on praegu turneel Lõuna-Ameerikas, siis igatahes raske

³⁶ "Spordipäevik", 17.3.1968.a.

oli muidugi loota, et näeme sellist sisukat
mängu nagu kahe võistlusõhtu jooksul.

Jällegi püüab reporter ise vastata treeneri eest.

Küsimused on sellised, mille järelle kirjasonas on raske küsimärki panna.

Intervjueerimisel on ka oht teha intervjuud intervjuu pärast. Kujukaks näiteks on siin Üleliidulise Raadio spordikommentaatorite grupi tegevus Tokio olümpiamängudel, kes ise uhkustasid oma tehtud üle 200 intervjuuga, kuid mildest väga vähesed täitsid oma funktsiooni reportaazides ja milles enamuses sportlane suutis edasi anda vaid tervituse kodustele ja öelda, et küll siin on pingeline võistlus. Nii et ka intervjueerimisel on tähtis silmas pidada kvantiteedikvaliteedi vahet ja konkreetselt lähtuda reportaazi vajadusest rikastada seda intervjuu dokumentaalsusega.

Et rõhutada veelgi dokumentaalsust, eelistab mõni reporter intervjueerida sportlasi kohe pärast võistluse lõppemist, mil mikrofoni ette asub sõna otseses mõttes ähkv sportlane. Harilikult kannatab selle all intervjuu sisu, sest pärast pingutust on sportlasel end raske koguda, et mõtted korralikult ritta panna. Sportlases kutsub selline liigne pealetükkivus esile vastureaktsiooni. Nii on R. Aun

isegi hiljem ajakirjanduses vihjanud raadiomeestele, kes 1967. aasta spartakiaadil püüdsid talt kohe pärast kahepäevast heitlust kümnevõistluses võimalikult palju välja "pressida". Tihti sunnib aeg aga reporterit tagant. Ka selle näite puhul. Kümnevõistlus lõppes Moskvast kella 22 paiku, materjal pidi saates olema juba tunni aja pärast.

Kui võistlustelt on olnud otseülekanne, praktiseerib Eesti Raadio sporditoimetus õhtuses saates ülevaadet, mis praktiliselt ei anna midagi juurde sellele, kes otseülekannet juba kuulis. Hoopis kohasemad oleksid sel juhul intervjuud võistlejate ja treeneritega nende tähelepanekutest, huvitavatest momentidest jne. See rikastaks spordisaateid žanriliselt ja ka informatsiooniliselt.

Et Eesti Televisioonis sünkroonkaameraid kasutatakse vähe, on spordireportaažis intervjuu vaid otseülekannete puhul. Seejuures täidab oskuslik intervjuu hästi ülekandes tekkinud tühimikke. Heaks näiteks selles osas oli intervjuu pikkadel võistlusreisidel olnud korvpalluritega (P. Tomsoni, A. Krikuni ja A. Tammistega) Tallinna kevadise turniirimängu Gruusia - Soome vaheajal.

³⁷
Eesti Televisiooni otseülekanne 7.5.1968.a.

USA televisioonireporter H. Downes vaidab, et heas intervjuus ei ole küsimusi, mis viiksid kaasvestleja segadusse ja et televisioonireportaažis omandab intervjuu hoopis suurema kõlajõu, kui intervjuueeritav ei püüa püüdlukult vaadata kaamerasse, vaid kaamera jälgib inimesi ja nende tegevust just kui kolmanda kõrvaltvaatajana.³⁸

5. SPORDIREPORTAAŽI KEELEST

Elava sõna ajakirjanduse trumbiks tema operatiivsuse kõrval peetakse trükisõna ees ka seda jõudu, mida annab inimkõne oma loendamatute nüanssidega. Vaba kõnelemine on kõige raadiopärasem mõtete väljendamise võimalus, see on parim visiitkaart mõttele, mida saadab selle esitaja hääletoon ja kõnelemise laad. Kui reporter tabab sellise tooni, muudab selle oma loominguliseks võtteks, saavutab ta ühtlasi kuulajate usalduse. Reporter astub siis raadioaparaadi kaudu kuulaja kodusse kui intiimne sõber, keda alati on huvitav kuulata. V. Pant peab reporteri töö mõõdupuuks seda, kui kuulaja jätab mõne koduse tegevuse pooleli ja tuleb raadiole lähemale.

38

Искусство телевизионного интервью, Советское радио и Телевидение, 1966, № 7, стр. 40.

Elaval sõnal on raadioajakirjanduses vda spetsiifilisi iseärasusi.

Raadiotekstid ei saa olla mõtetelt liiga kontsentreeritud, kuulajale peab jääma meeldejätmise ja mõtlemise aega. Teksti suulisel ettekandel puuduvad ju kõik kirjavahemärgid, seepärast tuleb need lugemisel edasi anda selgete mõtterõhkudega, mis kohati võib isegi erineda normeeritud grammatilisest sõnajärjestusest.³⁹ Hea ei ole kasutada keerulise konstruktsiooniga ja pikki lauseid, oskussõnu kasutatakse mõõdutundega. Ei peeta soovitavaks kasutada umbisikulist tegumoodi, samuti eitavat kõnet. Lause olgu lühike ja kergesti mõistetav. Lause tempo dikteerib sündmus ise. Stiililiselt ei pea lause olema ülekülvatud "lilledest-lindudest", vaid olema asjalik.

Raadiomaterjalid on kirjeldavat laadi, mille eesmärgiks on kuulaja fantaasia äratamine. Seda saavutab raadiomees aga ainult oma kõrge professionaalse meisterlikkusega, mis avaldub elava sõna väljendusrikkas ja rahvalikult ahlakas kasutamises.

³⁹ I. Trikli sõnavõtust üleliidulisel televisioonitöötajate seminaril, Tallinn 1967.

Televisioonireportaažide keel on komma teerivat laadi, asjalik ja täpne. Siin on eriti tähtis tempo tunnetamine, et kaadrite vaheldus ja kõnerütm kokku sobiks. Et televisioonireportaažides ei tule reporteril pidevalt rääkida, on tal ka rohkem aega kontrollida oma keelt. Eesti Televisiooni praktikas logiseb kõige enam aga lause ülesehitus. Püütakse rääkida väga pikkade ja keeruliste lausetega, mida oma mõttes ei suudeta lõpuni läbi mõelda. Seetõttu osutub lause teine pool tihti mittevajalikuks, vahel koguni absurdseks. Ka reportaaži kogu raskuse kandmine ühe reporteri poolt kahes keeles annab keeleliselt harilikult halbu tagajärgi.

Eesti Raadio spordireporteerite praktikas esineb
40
palju vältetähti.

Mõningaid sõnu, milles tehakse vigu:

a) tegelikult on III, hääldatakse II välde:

homme, möödas, peame, teame, näsvad, panna, anda, oleme jännis, Elva, läbi murda, toob kiiresti;

b) tegelikult on II, hääldatakse III vältes:

40 Näited Eesti Raadio keelelise toimetaja S. Soosaare tähelepanekutest.

käivad, lõpevad, teises, finaalis, ammu, ei teinudki, kaotusseisus.

Valesti käänatakse sõnu:

staadion (õige vorm mitm. gen. -de)

rekord (õige vorm mitm. gen. -te)

Ajutise tegevuse puhul kasutatakse vale käänet (saa-va käände asemel püsivat seisundit märkivat nimetavat):

Jooksu liider (iks) on Rein Tõlp ...

Üllatus (eks) oli, et ... ei pääsenud 6 parema hulka.

Mõningaid pööramisvigu:

jooksta, ei annud tulemusi, mängud lõppevad, tegeleda, kattate pikki mängijaid.

Tingival kõneviisil puudub pöördelõpp:

tagajärjed peaks (id) olema, ma tahaks(in) olla, omadused oleks(id) niisugused, enamat võinuks (oleksid võinud) anda kergejõustiklased.

Sidesõna kuna kasutatakse tihti põhjuslausetes, kuigi tal on ainult ajaline tähendus (samal ajal kui, sel ajal kui):

kuna ta tunnistab ..., kuna pärast tšehhe ...

Ennem kasutatakse ajalises tähenduses (enne-ajaliselt, ennem - pigem):

Ennem kui minna, ennem võistluste algust ...

Tihti esineb üleaaruseid sõnu (abimäärsõnad ja kaassõnad):

... mäng Tallinna "Tekstiili" vastu.

... jääb spordibaaside poolest maha.

... on kurvis sees ...

... 100 m sirgele tuleb välja ...

... meie spordisõprade jaoks ...

... eksisteeris veidi üle nädala aja ...

Lonkab sõnade järjekord:

... 9-aastase Hubert Pärnakivi rekordi kordamiseni

(pro... Hubert Pärnakivi 9-aastase rekordi...)

Palju esineb kas - küsimusi, samuti korratakse küsisõnu:

Kuidas on enesetunne ja kuidas arvate minevat?

Esineb hääldusvigu, mis on tingitud tihti lohakusest ja ükskõiksusest:

kudas, sendimeeter, kuuskümend, tuleb üless, eraldus gruppist, marsruut, Talina, paar punkti juure, miletõttu.

Tavaline on ka: mikrofon, orgester, pargett, vakt.

Tüüpiliseks veaks on liite - kümnend kadumine:

kolmikhüppe võitis kuueteist(kümne) null kolmega...

kuul maandus üle kaheksateist(kümne) meetri joone ...

Vigu esineb ka oma-enda kasutamisel:

... laskis palli omal käest ...

... et saada omale ...

kas valiti omale uusi mängijaid?

Lohakast hääldamisest on tingitud ka sellised kurioossed
vead:

... käib niuke mäng ...

õi võõrsõnades:

Bastille /bastille! pro basti:/

Grenoble /grenoobel!/
Terminoloogiast

Spordireportaažide tegemine on mõeldamatu ilma os-
kussõnade kasutamisetä. Meie spordireporteritel esineb ter-
minoloogias rida möödalaskmisi.
41

Vääralt kasutatakse sõnu:

tšempion - on ainult males, kus meister tähendab

teatud spordijärgu täitmist. Muidu on

esikoha võitnud sportlane meister. Tšem-

pion võib kasutada ka veteranide mäles-

tustes, sest tol ajal oli tšempion le-

⁴¹ Näited "Spordilehe" keelelise toimetaja M. Mäe tähele-
panekutest.

vinud.

Meistrivõistlused - igal spordialal toimuvad vastavas territoriaalses lõikes igal aastal vaid ühed võistlused, mis on tegelikult meistri- võistlused (vabariigi, linna, spordiühingute, noorte ja täiskasvanute meistrivõistlused). Väiksemate alajaotuste puhul ei soovitata kasutada terminit meistrivõistlused, vaid: kolhoosi, asutuse jne. võistlused.

Sportmängud - on teatud kindlad mänguliigid (jalgpall, korvpall, jäähoki, võrkpall, maahoki, jääpall, veepall, motopall, ragbi, pesapall jne.)

Spordimängud - on komplekssed spordiüritused (maanoorte spordimängud, spartakiaadid jne.).

Virgutamisvõimlemine (mitte tootmisvõimlemine).

Naiskond, meeskond, võistkond. Tuleb teha ranget vahet. Kunstilises võimlemises ega maadluses ei saa olla võistkonda.

Spordiehitis on valmis hoone, maja, spordiehitus aga ehitatav hoone.

Mõnede sõnade kasutamisega ilmselt liialdatakse, teiste kasutamisest loobutakse aga kergekäeliselt.

Liialdatakse sõnaga traditsiooniline. Võistlust al-

les kavandatakse, juba räägitakse, et see kujuneb traditsiooniliseks.

Kõik muud vormid on välja tõrjunud treening. Soovitatakse aga vahet teha:

treening - ühekordne treeningtund;

treenimine - tegevus üldiselt.

u-sufiksit kiputakse kasutama sõnades, kus seda ei esine.

Seega õiged vormid on:

pall pörkab, finišeerima, kostma.

Sõnal matskohtumine on sisuline kordus (mats ingl. keeles kohtumine). Seega on õige kasutada eraldi mats või kohtumine.

Praktikas püütakse iga võimaliku spordihoone kohta öelda spordisaal, võimla on viimasel ajal jäänud tagaplaanile. Staadioniks ristitakse liiga kergekäeliselt kõik spordiplatsid ja -väljakud (Staadion on suurem spordikompleks tribüünide, abiruumide ja teiste kõrvalehitistega, koolidel, asutustel ja kolhoosidel on harilikult spordiväljakud). Viigane on ka duubelmeeskond, sest sõna duubel eesti keeles ei ole. Õige on seega dubleeriv meeskond. Õige on kasutada 70-meetri hüppemägi ja 25-meetri ujula (mitte 70-meetrine hüppemägi ja 25-meetrine ujula).

Palju esineb stampe, mida on võimalik öelda igal võimalikul juhusel, sisuliselt aga mingit kindlat tähendust ei oma:

tõstma (taset, meisterlikkust, ettevalmistust, tulemusi);

näitama (tagajärgi, ladusat mängu, progressi, aega);

realiseerima (vabaviset, vormi);

organiseerima (rünnakut, võistlust);

demonstreerima (harjutust, poksi, võrkpalli, head mängu);

sooritama (pööret, harjutust, katset).

Ka omadus- ja märsõnu kasutatakse tihti kõrgelennuliselt ja sissevaeselt:

suurepärase, ere, hiilgav, tõeline, tõsine (sportlane), kaasaegne, suurelt, ülivõimsalt, selgelt, kindlalt.

Kui üldiste keelenormide järgi tagajärg on mitte-soovitud tegevuse, tulemus on sihipärase tegevuse puhul, siis spordis on nad samaväärsed, lubatud kasutada paralleelselt (ka resultaat).

Inglise keelest üle võetud sporditerminoloogiast on õiged:

topspin (teatud löök lauatenнисes), autostopp, penalti (mitte pendel), foul, foulitsema, kämping, badminton.

Antud näidetest nähtub, et spordireportaažide keel on veel paljus konarlik, vigaderohke ja vajab tunduvat parandamist. Progress selles osas eeldab reporterite seni-

sest hoopis suuremat tähelepanu pööramist keelekõusimustele.

6. SPORDISAATED MEIL JA MUJAL

Käesolevas peatükis vaadeldakse spordisaadete vorme raadios ja televisioonis erinevates maades.

1. Raadio.

Eesti Raadio traditsioonilisem spordisaadete vorm on igaõhtune informatsioonisaade, mis argipäeval kestab 10, pühapäeval 25 minutit. Saade sisaldab endas stuudios loetavat informatsiooni ja reportaažlõike. Lisaks sellele organiseeritakse suurematelt võistlustelt otsereportaaže, mis lähevad eetrisse erisaadetena. Tähtsamate võistluste (olümpiamängud, rahvaste spartakiaadid, jalgpalli MM-, kergejõustiku EM- võistlused jne.) puhul on traditsiooniliselt kavas erisaated, mis harilikult sisaldavad teistest kanalitest saadud informatsiooni ettelugemist stuudios. Rahvaste spartakiaadide puhul on töötanud võistluspaikades reporterite brigaadid (2-4 inimest), kes annavad pidevalt reportaažlikku materjali. Eesti Raadio reporterina on Gunnar Hololei viibinud paljudel rahvusvahelistel suurvõistlustel (olümpiamängudel Grenoble'is, Tokios ja Innsbruckis, jäähoki MM-võistlustel Tampere ja Viinis, suusatamise MM-võistlustel Zakopanes jne.), kuid valuuta piiratud tõttu otseliinide tellimisel välisriikidesse on sealt saadud materjal jäänud järelinformatsiooniks, mis omab rohkem vormilist kui sisulist efekti.

Lisaks informatsioonile on Eesti-Raadio kavas

kaks temaatilist spordisaadet. Alates 1963. aastast on eetris "Spordipeegel" (pikkus 10-15 minutit), mis käsitleb mitmesuguseid probleeme meie spordiliikumises. Kahjuks on viimasel ajal jäänud tagasihoidlikeks rubriigi "Kõverpeegli on..." materjalid. Alates 1968. aastast on pühapäeviti keskpäeval (14.00) kavas "Spordiminutid" (pikkus 10 min.), kus tutvustatakse meie tippsportlasi ja intervjuueeritakse neid mitmesugustelt võistlusreisidelt tagasisaabumise puhul. Temaatilised saated on kavas Eesti Raadio II programmil ("Vikerraadios").

Arvestades Eesti Raadio spordisaadete toimetuse koosseisuliste töötajate vähest arvu (2), on laiaulatuslik töö spordisaadete organiseerimisel ja läbiviimisel saanud teoks tänu mittekoosseisulise kaadri ulatuslikul kasutamisel. Üldine töömaht (keskmiselt nädalas 2-2,5 tundi) on kahe koosseisulise inimese kohta üks suuremaid koormusi Eesti Raadios.

Üleliidulises Raadios on koosseisuliste töötajate kaader Eesti Raadio sporditoimetusega võrreldes 10 korda suurem (1967.a. andmetel 23 inimest), töövorme aga umbes samad. Põhiliseks informatsioonisaateks on igapäevane "Spordipäevik", pühapäeviti on kavas poeletunnilise temaatiline saade "Teie sõber - sport". Informatsiooni ja muusikaprogrammis "Majakas" on kavas regulaarne saade "Majakas" jalgpallist". Uue vormina on sel aastal hakatud

praktiseerima jalgpalli meistrisarja järjekordse mängudevoo-
ru ajal üheaegseid reportaže 3-4 linnast, kus reporterid
on eetris vaheldumisi. Suure huvi tõttu, mis valitses male
MM-matši T. Petresjan- B. Spasaki vastu, anti "Majaka"
programmis operatiivselt eetrisse iga käik koos kommentaa-
ridega. (Sama moodust kasutati ka Eesti Raadio maailma -
meistri-valikmatši P. Keres - B. Spasaki otsustava partii
ajal). NSVL rahvaate IV apartaklaadi ajal 1967. aastal oli
Üleliidulise Raadio I programmil, raadiojaamal "Junost" ja
programmil "Majakas" kokku 4-5 erisaadet päevas.

Järgnev ülevaade mõningate välisriikide raadiote
spordisaadete vormidest on kogutud spordistatistiku R.Kruus-
ma abiga.⁴³

Saksa Demokraatlik Vabariik.

Regulaarselt antakse spordisaateid laupäevadel ja
pühapäevadel, Paralleelselt töötab 3 programmi.

Deutchlandaenderi saateid iseloomustab kokkuvõtlik-
likkus (pühapäeviti 20 minutit koos reportaazlõiguga, lau-
päeviti 10 minutit puhast informatsiooni).

⁴³ Raimond Kruusma on ajalehe "Spordileht" kaastööline, kes
varustab ajalehe toimetust, samuti ka Eesti Raadio spor-
ditoimetust välisinformatsiooniga. Töötades sel kohal
pikemat aega, on R. Kruusma regulaarselt kuulnud pal-
jude Euroopa maade spordisaateid ligikaudu 15 aastat.

Raadio DDR on reportaažide programm. Pühapäeviti kell 17 (Moskva aja järgi 19) on kavas tund aega spordireportaaže, lisaks veel hilisemad erisaated 2 x 20 minutit (sisaldavad ka reportaažlõike).

Berliner Rundfunk on Radio DDR paralleelkanal, mis annab päeva reportaažidest kokkuvõtliku 40 minutilise saate (samad lõigud) ja hilisõhtul 15 minutilise informatsioonilise spordipäeva ülevaate.

Lisaks sellele antakse spordiinformatsiooni ka päevauudistes ja hulgaliselt otseülekandeid suurvõistlustelt. Regulaarsaadete üldmaht nädalas on keskmiselt 3,5 tundi.

Poola.

Spordireportaaže on vähem. Harilikult vaid pühapäeviti muusikaga vaheldumisi (45 minutit). Informatsioonisaate pikkuks on pühapäeval 20 minutit, argipäevadel 2 x 5 minutit. Lisaks otsereportaažid.

Tšehheslovakkia.

Spordiinformatsiooni antakse päevauudiste lõpul (hommikul ja õhtul 3 korda). Reportaaže on ainult pühapäeviti kogukestvusega 1 tund. Lisaks otsereportaažid.

Ungari.

Erisaated on laupäevadel ja pühapäevadel 15-20 minutit. Otsereportaaže tehakse jalgpallist ja kergejõustiku maailmavõistlustelt, kuidu on informatsioon päevauudiste lõpul.

Jugoslaavia.

Suur ülekaal spordipressis üldse on jalgpallil. Ka raudios.

Muu informatsioon päevauudiste lõpul.

Soome.

Heoaja kõrgpunktidel (jaanuar - märts ja juuni - september) praktiseeritakse pühapäeviti pooltunnist erisaadet. Muidu informatsioon päevauudiste lõpul. Palju otseülekan-
deid suusatamisvõistlustelt ja kergejõustiku maavõistlus-
telt. Pühapäeviti on muusikaprogrammi "Sävelradio" kavas
saade tund aega spordiinformatsiooni läbisegi muusikaga.
Teisipäeviti on kavas temaatiline saade "Spordimaailmas"
juhtub ..." ("Urheilumaailmassa tapahtuu..."), kus hari-
likult üks kommentaator puudutab üht kindlat probleemi
(ilma intervjuudeta). Soomes endas heidetakse Yleisradio
sporditoimetusle ette ühekülgasust. Rõhkem tahetakse saa-
da temaatilisi saateid. Soomlased ise peavad oma spordi-
saadete praegust taset raadio üldisest arengust mahajää-
nuks.⁴⁴ Yleisradio saatekavanõukogu poolt vastuvõetud ot-
suses öeldakse, et reportaažide organiseerimisel tuleb ee-
listada alasid, millel on suurem populaarsus ja enam ak-
tiivseid harrastajaid. Nii soovitatakse suusatamise- ja
kergejõustikureportaažide kõrval võtta kavasse ka jalg-
palli-, korvpalli jt. alade reportaaže.

Temaatiliste saadete teemadena soovitatakse:

- a) spordiühingute vahelised suhted ja nende sise-
mised probleemid;

⁴⁴ Aäniradion urheiluo'hjelmat ovat kehityksessä jäljessä,
"Kansan Uutiset", 5.3.1968.a.

- b) amatörismi ja professionalismismi küsimused;
- d) spordi majanduslikud probleemid (rahade jagamine eri ühingute ja spordialade vahel)
- c) kehakultuuri osa ja suhe tippspordiga;
- e) spordi osa üldises kultuuris, selle tähtsus inimese kujunemisprotsessis;
- f) spordi rahvusvahelised suhted, selle sees rahvusvahelise poliitikaga, sport arenevates maades jne.

Rootsi.

Spordissadadel suur programm. Iga päev on 15 minutiline saade, kus on 2-3 spordireportaažlõiku. Pühapäeviti antakse III programmis spordisaateid vaheldumisi muusikaga 2 tundi (14.00-16.00 kohaliku aja järgi). Seejuures en pühapäeviti veel 2 15-minutilist erisaadet I programmil (16.45 ja 20.30).

Norra.

Raskuspunkt on talvehooajal. OtseülekanDED en kõigist kiiruisutamis- ja tähtsamatest suusavõistlustest, mis kestavad mitu tundi võistluste algusest lõpuni. Kiiruisutamist repteerivad harilikult 2 meest, kellest üks peab iga mehe iga ringi graafikut ja teine kommenteerib seda.

Suvel tehakse otsesaateid jalgpalli maavõistlustelt, kergejõustikku antakse kokkuvõtlikult lindirepertaažidena. Kui on tähtis kergejõustikuvõistlus, lülitakse helilõik meie "Päevakajale" sarnase saate sisse.

Saksa Föderatiivne Vabariik.

Kogu maad teenindavast kolmest saatejaamast Hamburgis,

Münchenis ja Koblenzis) on spordimonopol Nerd-West-Deutsche Rundfunkil, mis asub Hamburgis. Põhilised spordisaated on laupäeviti-pühapäeviti, mil eetris on erisaated (kuni 3 korda 20 minutit).

Austria.

Regulaarsaade on iga päev 15 minutit III programmil (19.30). Lisaks sporditeated I programmil kell 22.15. Talvel palju otseülekandeid mäesuusatamise võistlustelt. Ühise keele tõttu kasutatakse tihti vastastikku naaberriikide reportereid (Saksa FV, Šveits).

Prantsusmaa.

Spordiaasta keskpunktika ka raadioa on ülekanded profijalgratturite mitmepäevasõidult "Tour de France". Palju veel otseülekandeid mäesuusatamis- ja ragbivõistlustelt.

Inglismaa.

Regulaarsed spordisaated on iga päev I programmil 15 minutit ja teisel 5 minutit. Otseülekanded I liiga jalgpallimängudest (vaheldumisi reportaažid 4-6 linnast). Pärast jalgpallihooaja lõppu algab maikuu teisest poolest kriekihooaeg. Sellest Inglismaal populaarsest mängust on ka-vas otseülekanded kuni 3 korda päevas a 45 minutit. Inglaste konservatismist päevauudistes spordisaateid ei anta, välja arvatud pühapäeviti auto- ja mootorispori uudiseid. Tennise suurturniiri ajal Wimbledonis on kavae 15 minutilised erisaated.

Temaatilisi saateid on üldiselt vähe. Saksa DV-s oli üks kord nädalas (tänavu enam mitte). Austrial on t:-

maatiline saade (10 min.) ja Soomel (5 min.). Saksa FV, Saksa DV ja Rootsi raadiod kasutavad palju võistluste eelülevaateid (intervjuud treenerite, sportlaste, spetsialistide jt.).

Üldine tendents on anda spordiinformatsiooni mitmes osas võimalikult varakult, mitte oodates hilisõhtumi. Reporterite range spetsialiseeritus, ühe raadio juures töötab kuni 10 reporterit, kes on igakuks spetsialiseeritud 2-3 alale.

Paljudes Euroopa maades on märgata viimastel aastatel spordisaadete osatähtsuse suurenemist saatekavas.

2. Televisioon.

Eesti Televisiooni spordisaadete toimetuse annab igal õhtul operatiivset informatsiooni "Aktuaalsesse Kaamerasse" (3-5 minutit). Lisaks on teisipäeval temaatiline saade "Spordinädal" (alates 1.1.1968.a., pikkus 30 minutit). Keskmiselt tuleb igal nädalal 2 otseülekannet võistlustelt, mis toimetuse suurusel arvestades (2 reporterit, režissöör ja režissööri assistent) on võrdlemisi suureks koormuseks. Otseülekandeid on tehtud väga paljudelt spordialadelt (kergejõustik, jalgpall, korvpall, võrkpall, jalgrata, automoto, ujumine, võimlemine, maadlus, peks, tõstmine, kiiritautamine, iluuisutamine, suusatamine, suusahüpped jne.). Kasutades televisiooniülekanne visuaalseid eeliseid, on edukalt organiseeritud TV-korrespondentsvõistlusi, kus ekraanil näidatakse vaheldumisi mitmeid võistluspaiku. Nii on mitu aastat toimunud Balti TV-matš ujumises, tõstmise

korrespondents-linnavõistlus Tallinn-Helsingi (3.6.1967.a.),
tänavu on kavas kunstilise võimlemise TV-mats Tallinn-Tar-
tu.

Kesktelevisioonis domineerivad etseülekannetes jalgpall ja jäähoki. Iganädalane kokkuvõtlik saade oli "Varavad, punktid, sekundid", mis 1968. aasta kevadest on asendatud ühe kord kuus ilmuva saatega "Spordimaailma kaja". Lisaks antakse tähtsamate võistluste eel erisaateid. Kesktelevisiooni võimaluste juures võiksid spordisaated olla aga palju mitmekülsemad.

Välisriikide televisiooni spordisaateid iseloomustab tihe süntees otseülekannetest ja erisaadetes antavatest
45
filmireportaazidest.

Saksa Demokraatlikus Vabariigis on keskmiselt spordisaateid argipäeval 25 minutit. laupäeval 1 tund 45 minutit ja pühapäeval 2 tundi. Siia alla kuuluvad otsesaated ja kuni 30 minutit kestvad informatsioonisaated filmireportaazidega.

Inglismaal, Prantsusmaal, Jaapanis, Rootsis on sport oma saatemahult 2.-3. kohal üldises saatekavas.

45 Andmed kahe allika järgi:

Р. Борецкий, Телевизионная программа, Москва, 1967, стр. 25, 30, 57, 59, 91, 100, 124, 127. Проблемы телевидения и радио I, Москва, 1967, стр. 130, 140, 141, 146, 151, 154, 161, 180.

USA epordimenopel en kompanii ABC käes. Püüe haarata massiliselt vaatajaid, on ilmselt selle põhjuseks, et ABC juhib spordisaadete mahult: väga populaarne rubriik "ABC lai epordimaailm".

Paljude maade televisioonisaadete kogemustest lähtudes on epordisaated televisioonis kõige populaarsem saateliik meeste hulgas, tunduvalt vähem aga naiste hulgas. Spordisaated on populaarsed kõigis vanusegruppides ning nende jalgitavus ei sõltu hariduslikust tasemest.